

реальному вчинку. Поведінка конкретної людини може бути вольовою, якщо виявляється достатня ступінь самостійності, або залежною від оточення. Для педагогічної практики це положення має концептуальне значення, оскільки постає питання відповідальності учасників педагогічного процесу.

Отже, підсумовуючи теоретичний аналіз феномену відповідальності, можна констатувати:

- відповідальність – це об’єктивно існуюча залежність між діями (або бездіяльністю) особистості, її реакція на взаємодію з оточуючим світом і наслідками;
- якість особистості, що характеризує її соціальну типовість;
- виявляється в повній мірі на основі єдності свідомості, почуття і волі;
- є формою внутрішнього контролю та слугує засобом саморегуляції діяльності особистості;
- демонструє моральну зрілість у регулюванні суспільних відносин;
- показує здібність людини детермінувати події та дії.

Проаналізовані різноманітні підходи щодо сутності та змісту цього феномену слугуватимуть нам концептуальними засадами при подальшому дослідженні педагогічного аспекту питання виховання відповідальності у молодших підлітків загальноосвітніх шкіл-інтернатів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абульханова-Славская Н. А. Стратегия жизни / Н. А. Абульханова-Славская. – М. : Политиздат, 1991. – 299 с.
2. Бех І. Д. Ціннісні наголоси у сучасному вихованні / І. Д. Бех // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць / І. Д. Бех. – К., 2007. – С. 7–16.
3. Муздыбаев К. Психология ответственности / К. Муздыбаев. – М. : Наука, 1983. – 240 с.
4. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление человека / К. Роджерс ; [пер. с англ.] – М.: Изд. группа “Прогресс-Универс”, 1994.– 480 с.
5. Рубинштейн С. Л. Человек и мир / С. Л. Рубинштейн // Проблемы общей психологии. – М., 1973. – С. 255 – 420.
6. Савчин М. В. Психологія відповідальної поведінки / М. В. Савчин. – К. : Україна-Віта, 1996. – 130 с.
7. Скорбилина Н. И. Психологические условия формирования ответственности школьников / Н. И. Скорбилина. – М. : Наука, 1987. – С. 48 – 49.

УДК 371.123:39:371.13:93

Сидельник Н. В.
м. Київ

СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІСТОРІЇ

У статті визначено, що етнокультурна компетентність вчителя історії є інтегративним утворенням єдності змістового (гносеологічного) компонента (методологічні, психолого-педагогічні та спеціальні (етнокультурні) знання), особистісного (національно самосвідомою особистістю як носій національних цінностей та ціннісних орієнтацій) та діяльнісного компонентів (вміння та навички професійної та (етнокультурної) діяльності), що забезпечують у своїй взаємодії продуктивну етнокультурну діяльність і творчу самореалізацію.

Ключові слова: етнічна культура, етнокультурна політика, духовна культура, національна самосвідомість, національні цінності, загальнолюдські цінності.

Сидельник Н. В. Суцність и структура етнокультурной компетентности будущего учителя истории. В статье определено, что этнокультурная компетентность учителя истории является интегративным образованием единства смыслового (гносеологического) компонента (методологические, психолого-педагогические и специальные (этнокультурные) знания), личностного (национальное самосознание личности как носителя национальных ценностей и ценностных ориентаций) и деятельностного компонентов (умения и навыки профессиональной и (этнокультурной) деятельности, которые обеспечивают в своем взаимодействии производительную этнокультурную деятельность и творческую самореализацию).

Ключевые слова: этническая культура, этнокультурная политика, духовная культура, национальное самосознание, национальные ценности, общечеловеческие ценности.

Sidel'nik N. V. Essence and structure of etnokulturnoy competence of future teacher of history. In the article certainly, that an etnokul'turna competence of teacher of history is integrative formation of unity of semantic (gnosiological) component (methodological, psikhologo-pedagogical and the special (etnokul'turni) knowledges), personality (nationally samosvidoma personality, as a transmitter of national values and valued orientations) and diyal'nisnogo components (ability and skill professional and (etnokul'turnoy) activity) that provide productive etnokul'turnu activity and creative self-realization in the co-operation.

Key words: ethnic culture, etnokul'turna policy, spiritual culture, national consciousness, national values, common to all mankind values.

Етнокультурна політика будь-якої держави забезпечується через етнокультурний розвиток суспільства та етнокультурне становлення особистості в умовах навчання й виховання дітей і молоді.

У політичному енциклопедичному словнику зазначено, що в Україні етнокультурна політика спрямована на відродження і розвиток культур усіх етнокомпонентів українського соціуму (етнічних українців і національних меншин). Зазначимо, що етнокультурна політика сучасної України відзначається низкою аспектів:

- 1) в умовах незалежності закладаються такі основи етнополітики, які б надали процесам національно-культурного відродження невідворотного поступу, еволюційного, а не вибухового характеру, аби люди різної етнічної належності не сприймали свої національні інтереси як суперечливі або ворожі один одному;
- 2) розвиваючи духовно-культурну сферу українського народу, держава повинна забезпечувати полікультурний розвиток суспільства, в якому проживає, крім українців, ще й іноетнічне населення;
- 3) іноетнічному населенню гарантується право на національно-культурну автономію, створюються умови для вільної духовно-культурної творчості, доступу до надбань світової культури [8].

У сучасних зарубіжних дослідженнях етнічна культура розуміється як сукупність етнодиференціюючих і етноінтегруючих характеристик певної культури (етнічні константи і ціннісні орієнтації). Етнокультура виявляється в усіх галузях життя етносу: в мові, у вихованні дітей, в одязі, у будівництві житла, облаштуванні робочого місця, домашньому господарстві та у фольклорі [1].

Такі українські вчені, як В. Заслуженюк, В. Присакар, Г. Філіпчук та інші, етнокультуру відносять до пріоритетів, які допоможуть згуртувати всіх людей різних національностей, що населяють єдину країну, і виховати освічене, толерантне, компетентне в цій галузі покоління [4]. Це вказує на необхідність формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів історії як провідників, покликаних передавати етнокультурні традиції від одного покоління до іншого, підтримувати позитивні педагогічні тенденції в умовах спільного проживання різних народів.

Мета статті полягає у з'ясуванні сутності і структури етнокультурної компетентності майбутнього вчителя історії.

У межах нашого дослідження доцільно зупинитися на педагогічному аспекті цієї проблеми. У педагогіці під «культурою» розуміють сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань суспільства, які відображають історично досягнутий рівень розвитку суспільства й людини і втілюються в результатах продуктивної діяльності. Водночас під культурою розуміють рівень освіченості, вихованості людей, а також рівень оволодіння якоюсь галуззю знань або діяльності [3, с. 248].

Педагогічне спрямування чітко простежується і в підходах до поняття “етнокультура”, яка є предметом дослідження як етнографії, етнології, так і сучасних педагогічних наук. Численні дослідження етнологів М. Тиводара, Б. Савчука, Г. Лозко, С. Павлюка, С. Макарчука та деяких інших вчених розглядають проблему етнокультури в межах своєї науки. Вони виходять з того, що етнологія – це історична наука, об'єктом дослідження якої є етнос, історія народу, що зберігається не лише в писемних даних, але і в його традиціях та звичаях, його уявленнях про навколишнє середовище та віруваннях, знаряддях праці, їжі, одязі, житлі, в пам'ятках давнини, які зустрічаються в місцях давніх поселень, в легендах та епічних переказах, тобто в етнокультурі (в усьому комплексі культури, що створений конкретними етносом і відрізняє його від інших) [9].

Аналіз понять «культура» та «етнічна культура» дає підстави виділити компоненти етнокультурної компетентності відповідно до загального змісту діяльності майбутнього вчителя історії (Див. таблицю 1):

1. Змістовий (гносеологічний), пов'язаний з набуттям знань.
2. Особистісний, пов'язаний з засвоєнням національних і громадянських якостей особистості, національних і загальнолюдських цінностей.
3. Діяльнісний (поведінковий), пов'язаний з формуванням умінь і навичок етнокультурної поведінки.

Таблиця 1

Структура етнокультурної компетентності майбутнього вчителя історії

Назва компонента	Характеристика компонента
Змістовий (гносеологічний)	Повнота, системність і науковість знань про етнос, етногенез і сучасні етнічні процеси. Знання етнічної історії народу та народів, які проживають на території рідного краю. Знання матеріальної культури (поселення, одяг, жило) та духовної культури (фольклор, обрядовість, звичаї та традиції) власного народу.
Особистісний	Сприйняття людини, суспільства і держави як найвищих цінностей. Засвоєння загальнолюдських цінностей через національні (рідна мова, історична пам'ять, патріотизм). Інтерес до етнічної історії власного народу. Емоційне сприйняття національних традицій і звичаїв народу. Формування національної самосвідомості і толерантності.
Діяльнісний (поведінковий)	Збереження та передача майбутнім поколінням надбань матеріальної та духовної культури. Дотримання традицій і звичаїв власного народу у повсякденному житті. Читання наукової та художньої літератури національного спрямування. Участь у національних громадянських об'єднаннях. Активність у реалізації державних і суспільно важливих соціальних програм.

Розкриємо детальніше зміст компонентів структури етнокультурної компетентності майбутнього вчителя історії: змістового (гносеологічного), особистісного та діяльнісного компонентів.

Змістовий, або гносеологічний, компонент етнокультурної компетентності пов'язаний з набуттям знань про етнокультуру. Існує багато класифікацій знань педагога (С. Кондратьєва, Н. Кузьміна, В. Сластьонін, Г. Сухобська та інші). Не зменшуючи значення кожної з них, зупинимося на класифікації Г. Федорова, який поділяє професійні знання на загальнопедагогічні та спеціальні. До загальнопедагогічних знань вчений відносить суспільно-політичні (філософські), психологічні, знання дидактики та теорії виховання. До спеціальних належать знання змісту навчального предмета, методики викладання і методики виховання [11].

Однак процес засвоєння спеціальних (етнокультурних) знань зумовлює необхідність формування у майбутнього педагога системи знань про особливості менталітету етносів, у середовищі яких він буде працювати; про народні традиції, звичаї, засоби навчання та виховання дітей, властиві конкретному народові; про матеріальну та духовну культуру, побутову та релігійну обрядовість, що збереглися до сьогодні і передаються від покоління до покоління.

Розвиток етнокультурної компетентності відбувається разом з особистісним вдосконаленням педагога, тому другий компонент її структури – особистісний. Будь-які знання пропускаються людиною через афективно ціннісні переживання та досвід і набувають особистісного для неї значення.

Сучасні погляди на педагогічну діяльність передбачають, що сьогодні вчитель має одночасно усвідомлювати себе носієм як національних, так і загальнолюдських цінностей, прагнути до планетарного мислення, що спрямоване на усвідомлення цілісного, взаємопов'язаного та взаємозумовленого світу. Тенденції розвитку світового співтовариства свідчать про те, що в глобальному масштабі єдиним шляхом до прогресу людства є інтеграція на рівні виробництва, споживання, формування національної самосвідомості, розвитку міжкультурних зв'язків [7].

Поряд з цим група авторів концептуальних положень основ національного виховання В. Кузь, Ю. Руденко, З. Сергійчук вважають головним завданням національного виховання – формування та засвоєння учнями національних цінностей, до яких належать усі компоненти духовної та матеріальної культури українців [5].

Варто підкреслити, що проблема визначення сутності національних цінностей відображає суперечність між етнічним і політичним трактуванням „нації”: навколо якої системи цінностей повинна відбуватися національна консолідація – етнокультурної традиції чи цінностей громадянського суспільства та соціального договору. Сучасна суспільна думка, яка утвердилась у політичному розумінні української нації як націотворчий рух після появи української суверенної держави розвивається двома односпрямованими напрямками [6, с. 322]: консолідації і розвитку етнокультурного ядра та відродження культури й самоусвідомлення неукраїнського етнічного громадянства. Тому „нація-державна” політично виправдана тоді, коли побудована на самостійній „нації-культурі”.

Відтак, національні цінності є системою позитивних особистісно і суспільно значущих утворень, що виявляється у сфері суб'єкт-об'єктних відносин, усвідомлюється етнополітичною спільнотою та засвоюється нею у духовно-практичній діяльності. Таке розуміння національних цінностей збагачує зміст цього поняття й відкриває нові можливості для їх формування на основі застосування особистісно орієнтованого підходу, що є не тільки одним із завдань сучасної школи, але й об'єктивною необхідністю.

У процесі визначення структури національних цінностей ми виходили з філософської концепції про матеріальну та ідеальну форми буття, згідно з якою об'єктивно існують два види національних цінностей – духовні і матеріальні. Ознаками системи національних цінностей є структура, елементи, системна властивість (національна самосвідомість), її світоглядно-орієнтаційна і смисловизначальна функції. Базою структури національних цінностей є патріотизм, історична пам'ять, політична воля, національна гідність, державні та національні символи.

Однією з найважливіших рис етнокультурної особистості є сформованість національної самосвідомості, яка є системою психологічних установок, якими визначаються уявлення, погляди, самооцінки і дії особистості в трьох основних площинах: етнічної самоідифікації, внутрішньоетичних взаємин, спілкування і міжетнічних взаємин, міжетнічного спілкування.

Поділяючи думку дослідників національної самосвідомості (І. Мартинюк, О. Гевко, О. Шестопалюк та ін) ми вважаємо, що національна самосвідомість не є вродженою, формується поступово, в процесі становлення та соціалізації людини. На основі усвідомлення власної національної належності усвідомлюються національні цінності, які залучаються до інших аспектів самосвідомості – політичної, патріотичної, громадянської.

Важливим елементом, який консолідує всі складові етнокультурної компетентності, є ціннісні орієнтації та ідеали особистості. Словникове тлумачення ціннісних орієнтацій [10] подається як відображення в свідомості людини цінностей, що визнаються нею як стратегічні життєві цілі й загальні світоглядні орієнтири. У словниковій статті також вказується на взаємозв'язок понять „цінності” й „ціннісні орієнтації” та їх відмінність. Розрізнення найчастіше проводиться за віссю „загальне – індивідуальне”, або – „те, що існує реально, – те, що рефлексивно усвідомлюється”. Але більш логічною, на наш погляд, є думка про цінності як аспект мотивації, а ціннісні орієнтації – суб'єктивні концепції цінностей або різновидів соціальних настанов [10, с. 43].

На основі гуманістичних ціннісних орієнтації у майбутнього вчителя поступово формуються відповідні якості особистості, що визначають характер професійних намірів і детермінують практичну діяльність вчителя і його повсякденну поведінку.

Водночас зрозуміло, що тлумачення особистісного компонента етнокультурної компетентності як певною мірою статичного явища та набору цінностей не дозволяє в цілому дослідити його внутрішню структуру. Тому її треба доповнити діяльним підходом.

Різні аспекти діяльності представлені в працях П. Анохіна, О. Асмолова, Л. Виготського, В. Давидова, Б. Ломова, С. Рубінштейна, В. Шадрикова. Категорії “культура” та “діяльність” історично взаємообумовлені. Досить простежити еволюцію людської діяльності, щоб переконатись у паралельному розвитку культури. Засвоєння культури особистістю передбачає засвоєння способів її практичної діяльності й навпаки. Будь-який вагомий результат діяльності впливає на становлення та розвиток людини, а нагородження нових досягнень, цінностей веде до підвищення загального рівня культури суспільства. Розвиток особистості є змістом культури. Однак при визначенні рівня сформованості культури важливо враховувати не тільки якості особистості, але й особливості розвитку її діяльності.

Діяльнісний компонент етнокультурної компетентності характеризується здатністю особистості уживатися з іншими народами на території своєї країни, розробляти і впроваджувати спільні проекти, брати участь у конструктивному обговоренні різних позицій з проблем етнокультури, у потрібний момент брати на себе відповідальність, розв’язувати конфліктні ситуації відповідно до вже ustalених прогресивних демократичних принципів, захищати інтереси своєї Батьківщини, своїх співвітчизників. Характеристикою ознакою етнокультурної діяльності майбутнього вчителя історії є безпосередня участь у процесі навчання через теоретичну, практичну та науково-пошукову роботу майбутніх педагогів, що організується у ВНЗ.

Теоретична діяльність студентів-істориків полягає у розширенні та поглибленні знань щодо питань етнополітичної та етнокультурної ситуації в регіоні, в якому буде працювати педагог, ознайомленні з особливостями менталітету етносів цього регіону, з їх національною та народною символікою, вивченні й аналізі побуту, народних традицій, обрядів, творчості, фольклору, родинних і народних свят тощо.

Практичний аспект етнокультурної діяльності передбачає проведення студентами конкретних форм роботи, в яких вони можуть показати знання методики виховання у дітей культури міжнародного спілкування, розширення та поглиблення знань вихованців про традиції та звичаї українського народу, формування умінь передачі загальнолюдських і національних цінностей.

Науково-пошукова діяльність майбутніх педагогів проявляється у зборі народознавчого матеріалу, вивченні та аналізі етнологічної та етнографічної літератури, проведенні педагогічних експериментів у закладах освіти, результатом чого є курсові й дипломні проекти, складання студентами індивідуальних програм етнокультурного виховання учнів.

Зауважимо, що діяльнісний компонент етнокультурної компетентності передбачає наявність у студентів здатності усвідомлювати та оцінювати адекватність власних педагогічних дій і форм поведінки в професійно значущих ситуаціях етнокультурного характеру та сприяє розвитку культури міжнародного спілкування.

Наукові дослідження К. Чорної дозволяють стверджувати, що на практиці культура міжнародного спілкування проявляється в повазі прав людини, національної самобутності великих і малих народів, підготовці особистості до свідомого життя у вільному суспільстві в дусі взаєморозуміння, миру, терпимості, рівноправності чоловіків і жінок, дружби між усіма народами, етнічними, національними і релігійними групами; готовності та вміння йти на компроміси заради соціального миру, активному попередженню агресивного націоналізму, расизму, фашизму та формує толерантного громадянина України [12].

Отже, етнокультурна компетентність майбутнього вчителя історії визначається як інтегративне утворення єдності змістового (гносеологічного) компонента (методологічні, психолого-педагогічні та спеціальні (етнокультурні) знання), особистісного (національно самосвідомою особистість як носій національних цінностей і ціннісних орієнтацій) та діяльнісного компонентів (вміння та навички професійної та (етнокультурної) діяльності), що забезпечують у своїй взаємодії продуктивну етнокультурну діяльність і творчу самореалізацію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авксентьев А. В. Этнические проблемы современности и культура межнационального общения / А. Авксентьев. – Ставрополь : Издательство СГПИ, 1993. – С. 56 – 83.
2. Виховання громадянина, патріота, гуманіста. Навч.-метод. посібник / К. Чорна – К. : ТОВ «ХІК», 2004. – 96 с.
3. Гасанов З. Т. Проблемы воспитания патриотизма, дружбы народов, веротерпимости / З. Гасанов // Педагогика. – 2001. – № 4. – С. 24 – 30.
4. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник / С. Гончаренко. – [Вид. друге, доповн. й випр.]. – Рівне : Волинські обереги, 2011. – 552 с.
5. Заслуженюк В. С. Соціально-педагогічні проблеми виховання в учнів культури міжнародного спілкування / В. С. Заслуженюк, В. В. Присакар // Нові технології навчання: Наук.-метод. зб. / Редкол.: В.О. Зайчук (гол. ред.) та ін. – К. : ІЗМН, 1997. – Вип. 19. – С. 65 – 77.
6. Кузь В. Г. Основи національного виховання / В. Г. Кузь, Ю. Д. Руденко, В. С. та ін. – К., 1993. – 149 с.
7. Курас І. Ф. Етнополітологія. Перші кроки становлення / І. Ф. Курас. – К. : Генеза, 2004. – 736 с.

8. Лалак Н. В. Методика формування професійної компетентності майбутнього вчителя у процесі навчання історії / Н. Лалак: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. – Київ, 2009. – 250 с.
9. Політичний енциклопедичний словник / За ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. – К. : Генеза, 2004. – 736 с.
10. Тиводар М. Етнологія: Навч. посіб. / М. Тиводар. – Львів : Світ, 2004. – 642 с.
11. Федорова С. Формирование этнокультурной компетентности педагога / С. Федорова. – Йошкар-Ола, 2000. – 26 с.
12. Философский словарь / Под ред. И. Фролова. – М. : Политиздат, 1986. – 590 с.
УДК 37.015.3

Ямшинська Н. В.

викладач Національного технічного
університету України «КПІ»

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ЯК ЧИННИК УСПІШНОСТІ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

У статті розглядається питання психолого-педагогічної компетентності викладача в цілому, наводяться визначення цього поняття. Головним завданням дослідження, що описується в статті, було визначити основні критерії психолого-педагогічної компетентності, що впливають на якість навчального процесу, і дослідити, в якій мірі вони впливають на організацію цього процесу.

Ключові слова: психолого-педагогічна компетентність, система підготовки викладачів, система взаємовідносин, методи викладання, психологічний клімат групи, компетентність викладача, навик викладача.

Ямшинская Н. В. Психолого-педагогическая компетентность преподавателя как фактор успешного учебно-воспитательного процесса. В статье рассматривается проблема психолого-педагогической компетентности в целом, приводятся определения этого понятия. Главным заданием исследования, которое описывается в статье, было определить критерии психолого-педагогической компетенции, которые влияют на качество учебного процесса, и исследовать в какой степени они влияют на организацию этого процесса.

Ключевые слова: психолого-педагогическая компетентность, система подготовки преподавателей, система взаимоотношений, методы преподавания, психологический климат группы, компетентность преподавателя, навыки преподавателя.

Yamshinskaya N. V. Teacher's psychologo-pedagogical competence as a factor of successful educational process. The question is being examined in the article what psychologo-pedagogical competence is on the whole. Some determinations of this term are also given in the article. The main task of the research described in the article was to determine of some criteria of psychologo-pedagogical competence which influence on quality of educational process, and to explore in what degree they effect the organization of this process.

Key words: psychologo-pedagogical competence, the system of preparation teachers, relationships in the group, methods of teaching, psychological climate of a group, competence of a teacher, skills of a teacher

На початку третього тисячоліття поглиблюються та прискорюються загальносвітові соціально-економічні, політичні, соціокультурні процеси, які визначають розвиток людства на сучасному етапі його життєдіяльності. Глобальні суспільні зрушення мають системний, швидкий, незворотний характер. Вони зумовлені науково-технічним прогресом, швидкою інформатизацією та комп'ютеризацією, демократизацією суспільного життя у більшості країн світу.

Найбільш відповідальною в цих умовах є освіта. Саме освіта має безпосередній і найбільший вплив на особистість і суспільство. Освіта є соціальним інститутом, через який проходить кожна людина, набуваючи при цьому рис особистості, фахівця і громадянина. Завдяки діяльності вчителя, викладача вищого навчального закладу (ВНЗ) реалізується державна політика у створенні інтелектуального, духовного потенціалу нації, розвитку вітчизняної науки, техніки і культури, збереженні і примноженні культурної спадщини й формуванні людини майбутнього. Все це висуває проблеми підготовки викладача, його професійного становлення і професійної компетентності.

Викладач ВНЗ – це особливий соціальний тип особистості. Людина, яка присвятила життя навчанню та вихованню молоді, завжди є непересічною людиною, і суспільство ставить до неї з глибокою пошаною. У свою чергу, викладач вищої школи має виконувати найбільш конструктивні соціальні функції, тому що він відіграє надзвичайно важливу роль у підтримці існування головних цінностей суспільства як суб'єкт загально-соціальної, всеохоплюючої навчальної, виховної та організаційної діяльності.

Сьогодні освіта, як ніколи, вимагає таких педагогічних кадрів, які б могли забезпечити виконання завдань «Концепції Державної програми розвитку освіти на 2006 – 2010 роки» щодо забезпечення доступу до високоякісної вищої освіти та мобільності випускників вищих навчальних закладів на ринку праці. Закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про вищу освіту», нормативні документи (Державна національна програма «Освіта» (Україна 21 століття), Національна доктрина розвитку освіти України тощо) акцентують увагу на високих вимогах до особи і професійної діяльності педагога.